

Humboldt og den offentlige debat om universiteter

AF

SARA VIFTRUP HANSEN

Med vedtagelsen af Styrelsesloven i 1970 var det angiveligt første gang, universiteternes forhold blev reguleret med lovgivning ud over finansloven. Siden da har skiftende regeringer med stigende hyppighed ligget i forhandlinger med Folketinget om nye love, bekendtgørelser og administrative reformer. Så sent som den 24. november 2017 indgik VLAk-regeringen en aftale med alle Folketingets partier om at lade en andel af universiteternes uddannelsestilskud betinge af de studerendes fuldførelsestid og efterfølgende beskæftigelse.

Udviklingen i universitetspolitikken har fået videnskabsteoretikere og samfundsforskere til at argumentere for, at vi i dag står med et helt andet universitet end tidligere. Det nye universitet er nyt, fordi det er politisk styret, sådan som væksten i universitetspolitiske aftaler viser. Den overvejende del af forskningen i universiteter kritiserer den politiske styring, fordi den opfattes som uforenelig med det, der gør universiteterne til universiteter. Med andre ord betragtes den universitetspolitiske *udvikling* som en *afvikling* fra universiteter til ikke-universiteter. Denne fortolkning vil i det følgende blive betegnet som forskningslitteraturens „afviklingstese“.

Problemet ved afviklingstesen er, at forskerne gennemgående anvender Wilhelm von Humboldts hævdede princip om autonomi til at bestemme, hvad der gør et universitet til et universitet. Universitetet betragtes som defineret ved at være uafhængigt af og beskyttet imod politiske interesser. Det er med henvisning til universiteternes oprindelige autonomi, at forskningslitteraturen skildrer en universitetspolitisk udvikling fra autonome til heteronome universiteter, fra videnskabeligt arbejde til forskningsbaseret myndighedsbetjening, men altså også fra universiteter til ikke-universiteter. For den overvejende del af denne type fremstilling gælder det imidlertid, at antagelsen om universiteternes oprindelige autonomi ikke underbygges, selvom antagelsen er udgangspunkt for fortolkningen af universiteternes aktuelle situation. Forskningslitteraturens manglende referencer er iøjnefalden-

de, fordi forestillingen om universiteternes oprindelige autonomi dårligt kan underbygges af universitetshistorisk forskning overhovedet.

Historieforskningens isolation fra den øvrige forskning i universiteter har været motivation for at undersøge, om universiteternes formodede, oprindelige autonomi udfylder en tilsvarende nøglerolle i den offentlige debat i Danmark. Den offentlige debat kan formodes at være danskernes primære kilde til viden om universiteter og universitetspolitiske beslutninger.¹ Den offentlige debat er undersøgt, som den kommer til udtryk i tre landsdækkende aviser: *Berlingske*,² *Politiken* og *Weekendavisen*, i perioden fra 1993 til 2014. På baggrund af medie-faglige studier³ kan de tre aviser karakteriseres som storleverandører af selvstændigt produceret universitetsstof. De er derfor en god indgang til den offentlige debat.⁴ Undersøgelsens start i 1993 er bestemt af grundlæggelsen af Danmarks første og siden da fungerende forskningsministerium. Ministeriet markerer, hvad der med tiden blev en – tilsyneladende – kraftig intensivering i universitetspolitiske tiltag.

Undersøgelsen af den offentlige debat har identificeret universitetsdebattens mest almindelige begrundelse for henholdsvis *imod* politisk styring af universiteter. Uanset standpunkt er begrundelsens en henvisning til universitetets oprindelige autonomi eller, som det typisk hedder, „humboldtmodellen“. Debatten adskiller sig dog væsentligt fra forskningslitteraturen. Mens forskningslitteraturen altovervejende bruger humboldtmodellen til at demonstrere, at universiteterne er under afvikling, gælder det kun for den ene af de to dominerende positioner i universitetsdebatten. Hvad jeg har kaldt „indblandingspositionen“ bruger humboldtmodellen til at demonstrere et behov for forandring.

For at kvalificere analysen af den danske universitetsdebat skal der først kastes lys over Humboldts universitetsmodel og afviklingstesens.

¹ Se f.eks. Klaus Bruhn Jensen: *Medier og samfund: en introduktion*, Frederiksberg 2008.

² 26.1.2011 skiftede *Berlingske Tidende* navn til blot *Berlingske*. I artiklen betegnes avisen ved det navn, den havde på publikationstidspunktet.

³ Anker Brink Lund & Ida Willig: „Om forskningsprojektet: En nyhedsuge i Danmark 1999-2008“, i Anker Brink Lund (red.): *Hvor kommer nyhederne fra? Den journalistiske fødekæde i Danmark før og nu*, Aarhus 2009, s. 9f. og Ida Willig: *Bag nyhederne, værdier, idealer og praksis*, Frederiksberg 2011, kap. 6.4.

⁴ I analysen af den offentlige debat er undersøgt 634 kilder. De 634 kilder er resultatet fra én søgning på Infomedia i aviserne *Politiken*, *Weekendavisen* og *Berlingske* i perioden 1.1.1993 til 31.12.2014 med ordene *universitet* *dannelse* *forskning* „alle ord“ „i hele artiklen“ „og“ *universitet* „alle ord“ „i artikelhovedet“ „over 1000“. „1000“ refererer til antal ord. Det giver 636 hits, men pga. fejl på Infomedia er dette reelt 634 hits.

Det universitære forskningsområde og afviklingstesen

Overalt i Europa og de (øvrige) angelsaksiske lande foregår en omfattende forskning i den universitetspolitiske udvikling og dens mulige implikationer for det, der gør universiteterne til universiteter. Forskningsområdet er iøjnefaldende interdisciplinært og knyttet til mange-sidige, grundlæggende spørgsmål om samfund, videnskab og værdisætning, om, hvordan sandt kan skelnes fra falsk, og om, hvad det vil sige at indrette sig demokratisk. Der er tillige en hel del berøringsflader mellem universitetsforskning og universitetspolitik, dels fordi udvalgte studier anvendes som baggrund for national og international universitetspolitik, dels fordi dele af forskningen er rekvireret af nationale regeringer og internationale organisationer.

Med henvisning til de seneste 40 års universitetspolitiske udvikling konkluderer den overvejende del af forskningsområdet skoler, at universiteternes idé eller funktion udhules. Forskningslitteraturens tese om en udhulning eller afvikling af universiteterne begrundes med tilvæksten i egentlige universitetspolitikker, der betragtes som uforenlige med det, der gør universiteterne til universiteter. Problemet ved tesen er, at forskerne gennemgående anvender Humboldts princip om autonomi til at redegøre for, hvad der gør et universitet til et universitet. Med andre ord beror tesen på den antagelse, at Humboldts universitetsmodel har været formativ for de europæiske og (øvrige) angelsaksiske universiteter indtil efter 2. Verdenskrig, hvor de nationale regeringer gradvist afviklede modellen. Når de europæiske og (øvrige) angelsaksiske universiteter er under afvikling, er det altså, fordi de nationale regeringer forlader Humboldts anvisninger til fordel for andre.

To eksempler fra forskningen i danske universitetsforhold illustrerer en typisk skildring af den universitetspolitiske udvikling. I en artikel fra 2006 bekendtgjorde John B. Krejsler sit ønske om at bidrage til en „in-depth understanding of the radicality of current changes“, og han fastslog: „universities are under increased pressure to satisfy government demands“. Han sammenfattede sin holdning med følgende ord:

I shall argue that a transition from a vanishing „democratic and ‘Humboldtian’ university discourse“ toward an emerging „market and efficiency oriented university discourse“ is currently taking place.⁵

I en lignende analyse fra 2007 skrev daværende institutleder ved Institut for Pædagogik ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole på

⁵ John Krejsler: „Discursive Battles about the Meaning of University: the case

Aarhus Universitet Jens Erik Kristensen, at den faktiske universitetsudvikling står i åbenlys kontrast til de humboldtske kerneideer. Vi må, skrev han, forholde os til, om udviklingen skal ske på bekostning af eller under bibeholdelse af „universitetsformen“.⁶

Det er iøjnefaldende, at forskningslitteraturens henvisninger til universitetets historiske karakter sker uden referencer. Humboldtmodellen har i stedet fået karakter af en sandhed, det ikke længere er nødvendigt at dokumentere. Den bruges til at skitsere baggrunden for den aktuelle forskning eller til at holde den aktuelle forsknings resultater op imod. Gang på gang henvises der til det, som gør universitetet til et universitet, og dette *det* anskueliggøres med henvisninger til Humboldts principper. Herved udfylder humboldtmodellen en nøglerolle i den aktuelle universitetsforskning.⁷ Men hvori består egentlig denne humboldtmodel?

Humboldt

Selvom det europæiske universitets historie går tilbage til 1200-tallet, er det almindeligt at datere det moderne universitet til grundlæggelsen af Universitât zu Berlin i 1809. I løbet af 1700-tallet havde de europæiske universiteter gjort sig fri af kirken og teologien, og det gjaldt

of Danish university reform and its academics“, *European Educational Research Journal*, 5: 3-4, 2006, s. 210f.

⁶ Jens Erik Kristensen m.fl. (red.): *Ideer om et universitet: det moderne universitets idehistorie fra 1800 til i dag*, Aarhus 2007, s. 9ff. For opfattelsen af politisk styring som værende uforeneligt med det, der gør universiteterne til universiteter, se også Susan Wright: „'Humboldt' Humbug! Contemporary Mobilizations of 'Humboldt' as a Discourse to Support the Corporatization and Marketization of Universities and to Disparage Alternatives“, i Thomas Karlsruhn, Peter Josephson & Johan Ostling (red.): *The Humboldtian Tradition: Origins and Legacies*, Boston 2014, Susan Wright & Jakob Williams Ørberg: „The Double Shuffle of University Reform: the OECD/Denmark Policy Interface“, i Atle Nyhagen & Tor Halvorsen (red.): *Academic Identities – Academic Challenges? American and European Experience of the Transformation of Higher Education and Research*, Newcastle 2011, Jan Faye & David Budtz Pedersen: „Indledning. Videnssamfundets dilemmaer“, Claus Emmeche: „Er videnspolitik godt for videnskaben?“, i Jan Faye & David Budtz Pedersen (red.): *Hvordan styres videnssamfundet? Demokrati, ledelse og organisering*, Frederiksberg 2012, Claus Holm: „Det generøse universitet“ (2009) og Steen Nepper Larsen: „Danmark i den kognitive kapitalisme“ (2009) fra *turbulens.net* (4.5.2017).

⁷ Det skal fremhæves, at forskere i flere tilfælde kort omtaler, at Humboldts princip i en eller anden udstrækning nok er blevet ignoreret. I disse tilfælde har bemærkningen imidlertid ikke nogen konsekvens for den øvrige analyse (det gælder f.eks. for Krejsler samt litteraturen i forrige fodnote). Dvs., at den aktuelle universitetssituation alligevel analyseres med afsæt i traditionen for Humboldts model.

også for det nye universitet i Berlin. Hidtil havde universiteterne været lærdomsbevarende og -formidlende skoler, men på det moderne berlineruniversitet var det ambitionen at lade den dogmatiske bevaring og formidling af kanoniske tekster vige for en „fornuftsdreven“, udforskende søgen efter ny og bedre viden.

Universität zu Berlin blev grundlagt af den preussiske undervisningsminister Wilhelm von Humboldt (1767-1835). I anledning af grundlæggelsen udfærdigede Humboldt programskriftet „Über die innere und äussere Organisation der höheren wissenschaftlichen Anstalten in Berlin“.⁸ Dette skrift, blot ti sider langt, har sidenhen været omdrejningspunkt for mangfoldige antagelser om, hvad der gør et universitet til et universitet.

Det var Humboldts kongstanke, at universitetets forskning og undervisning skulle være fri: uafhængig af og beskyttet imod kirkelige, politiske og kommercielle interesser. Staten havde ifølge Humboldt pligt til at tilvejebringe de ydre rammer og midler for det videnskabelige arbejde uden at blande sig i sagens væsen. Modsat fagskoler og akademier skulle universitetet forholde sig defensivt til ydre formålsbestemmelser og krav om erhvervsrettede uddannelser, for universitetet skulle ikke være forankret i et ydre, normativt ideal, men i „der reinen Idee der Wissenschaft“. Kun hvis det videnskabelige arbejde blev overladt til forsknings- og undervisningsprocessernes indre dynamik og frie selvregulering, kunne videnskaben realisere sit iboende mål: en aldrig afsluttet bevægelse fremad i retningen mod „die eigentliche Wissenschaft“.⁹

Det er denne humboldtske forestilling om videnskabens indre dynamik, der i vid udstrækning er blevet overleveret som en fordring om, at universitetet skal være afskærmet fra det omgivende samfund. Det er dog ikke tilfældet. Humboldt tilskriver universitetet en vigtig funktion i samfundet. Det skal mobilisere et intellektuelt eller åndeligt overskud, der kan sikre den almene dannelse, som er betingelsen for en samfundsånd. Universitetets bevægelse mod den egentlige videnskab er en kollektiv bevægelse, og den enkelte studerende eller forsker arbejder ikke for sig selv, men for noget større.¹⁰

Humboldt tilskriver universitetet en videnskabelig såvel som en samfundsmæssig funktion, men det har siden været særdeles omstridt,

⁸ Wilhelm von Humboldt: „Über die innere und äussere Organisation der höheren wissenschaftlichen Anstalten in Berlin“ fra *hu-berlin.de* (4.5.2017) (orig. 1809/10).

⁹ Smst., s. 232.

¹⁰ Smst., s. 229. Se også Heinz-Elmar Tenorth m.fl. (red.): *Geschichte der Universität Unter den Linden, 1810 bis 2010. Bd. 1: Gründung und Blütezeit der Univer-*

hvordan forholdet imellem de to funktioner skal oversættes til praksis. Alligevel har hans anvisninger med tiden fået status af det moderne universitets Helligånd.¹¹ I forskningslitteraturen om universiteterne indsættes senere universitetspolitiske anbefalinger i en kongerække, hvor Humboldt er den første. De læses som en kommentar til Humboldts model.

Det entreprenørielle universitet

Ifølge afviklingstesens er det fra 1960'erne og kraftigt intensiveret fra 1980'erne, at Humboldts anvisninger opgives til fordel for andre anbefalinger. Forandringen skildres som et prioriteringsskift fra gunstige betingelser for videnskaben til samfundets behov for viden. Opfattelsen af dette prioriteringsskift begrundes med iværksættelsen af og væksten i egentlige universitetspolitikker, som intervenserer i universiteternes forvaltning og altså ignorerer Humboldts princip om universitetets behov for beskyttelse mod politiske interesser.

Ifølge afviklingstesens er der tale om et forandret videnskabssyn og med det en ny type forskning. Teorien om en ny type forskning er knyttet til teorien om en ny type universitet, som kan kaldes det entreprenørielle universitet.¹² På det entreprenørielle universitet er det ikke tilstrækkeligt at levere ren videnskab, som Humboldt menes at have foreskrevet det, og det er ikke tilstrækkeligt at forvente, at forskningsresultater med tiden vil finde vej til anvendelse. På det entreprenørielle universitet indrettes forskning og undervisning med udgangspunkt i den „virkelige“ verdens specifikke behov og med henblik på at sikre vejen fra forskning og uddannelse til anvendelse.¹³

Afviklingstesens svagheder

Den entreprenørielle universitetsmodel er humboldtmodellens antite-

sität zu Berlin 1810-1918, Berlin 2012.

¹¹ Betegnelsen „Helligånd“ bruges af Jens Erik Kristensen i Jens Erik Kristensen m.fl. (red.): *Ideer om*, s. 24.

¹² Betegnelsen er fra Henry Etzkowitz: „Entrepreneurial Scientists and Entrepreneurial Universities in American Academic Science“, *Minerva*, 21: 2-3, 1983, s. 198-233.

¹³ Skiftet fra det humboldtske videnskabssyn og universitet til det nuværende er mest indflydelsesrigt blevet skildret i Michael Gibbons m.fl.: *The New Production of Knowledge: The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*, London 1994. Gibbons m.fl. påskønner opgivelsen af Humboldts principper, men bekræfter antagelsen om den hidtidige praktisering af hans anvisninger. For Gibbons m.fl.'s indflydelse se Laurens K. Hessels & Harro van Lente: „Rethinking new knowledge production: A literature review and a research agenda“, *Research Policy*, 37:4, 2008, s. 740-760.

se, idet modellen foreskriver, at universitetet skal være forankret i politiske og kommercielle interesser, ikke være beskyttet imod dem. Med henvisning til efterkrigstidens universitetspolitiske initiativer kommer afviklingstesens frem til konklusionen om en afvikling af humboldtmodellen og derved en afvikling af universitetet i det hele taget. Eller som det gerne formuleres: Konsekvensen er et universitet af navn, men ikke af gavn.

Afviklingstesens svaghed er imidlertid som anført, at den er betinget af antagelsen om, at Humboldts universitetsmodel har været implementeret på de europæiske og (øvrige) angelsaksiske universiteter. Det har den rigtignok været udvalgte steder og i nogen grad, men det har været undtagelsen. Det vender jeg tilbage til i næste afsnit.

Desuden har afviklingstesens yderligere to påfaldende svagheder. For det første går tesen ubemærket fra tekst til praksis. Humboldts anvisninger er at finde i hans programskrift. I modsætning hertil er iværksættelsen af egentlige universitetspolitiske handlinger i den sociale virkelighed. En sammenligning kan derfor ikke konstatere en institutionel forandring, højst en uoverensstemmelse mellem de 200 år gamle anvisninger og de seneste årtiers universitetspolitiske.

For det andet: Selv uden at foretage universitetshistorisk forskning kan det konstateres, at man i 1800-tallet og første halvdel af 1900-tallet ikke brugte udviklingskontrakter, taxametertilskud eller bibliometriske forskningsindikatorer. Denne kendsgerning kan dog ikke fungere som belæg for det udsagn, at universiteterne førhen ikke var underlagt politiske interesser. Er man interesseret i at vide, om de var det, må man anerkende, at forvaltningspraksissen fungerede på helt anderledes vis, end det er tilfældet i dag.

I det universitære forskningsområde indtager historieforskningen en beskeden plads. Man kan sågar tale om, at historieforskningen i en vis udstrækning er isoleret fra de øvrige universitetsforskere, som ikke tager højde for universitetshistorikernes resultater i deres egen forskning.¹⁴ Blandt universitetshistorikere har antagelsen om humboldtmodellens udbredelse længe været betragtet som en myte.

End ikke i Berlin

Det er passende at rette blikket mod Universität zu Berlin, inden fokus rettes mod de europæiske og (øvrige) angelsaksiske universitetsmodeller generelt. Det er nemlig grundigt dokumenteret, at end ikke Uni-

¹⁴ Se bl.a. David Edgertons kommentar til denne isolation i „The linear model' did not exist. Reflections on the history and historiography of science and research in industry in the twentieth century“, i Karl Grandin m.fl. (red.): *Science-industry Nexus: History, Policy, Implications*, Sagamore Beach 2004.

versität zu Berlin var indrettet efter Humboldts anvisninger. F.eks. har Sylvia Paletschek påpeget, at det i universitetets statut § 1 hed, at universitetets formål var at forberede unge mænd på indtrædelse i stats- og kirkevæsnets embeder. I paragraffen hedder det endvidere, at universitetets formål „er det samme som alle andre tyske universiteters“.¹⁵ Universitetet har altså ikke selv betragtet grundlæggelsen som materialiseringen af et nyt universitetsideal. Den opfattelse bekræfter bl.a. Rüdiger vom Bruch i en undersøgelse af universitetets indre forvaltning. Han påpeger desuden, at Humboldts senere så ofte citerede programskrift forblev upubliceret indtil 1903 og først fra dette tidspunkt blev kendt i bredere kredse.¹⁶ I 1800-tallet var Humboldt end ikke en kendt universitetsreformator: Han var en kendt lingvist. Det var som preussisk undervisningsminister, at Humboldt grundlagde universitetet, men han opsagde sin ministerstilling efter mindre end 12 måneders tjeneste, og selvom han deltog i samtidens universitetsreformdiskussion, var det ikke som en fremtrædende skribent.¹⁷

Også hvis man ser bort fra den historiske person Humboldt og betragter humboldtlignende principper implementering generelt, peger de historiske undersøgelser i samme retning. Europæiske og (øvrige) angelsaksiske universiteter har ikke kunnet forholde sig afvisende til påtrængende samfundsopgaver og statslige uddannelsesbehov. Det videnskabelige personale har arbejdet med udvikling inden for bl.a. søfart, landbrug og industri.¹⁸ Denne praksis har været omfattende, og løsninger på praktiske problemer har været en vigtig drivkraft bag videnskabernes fremskridt.¹⁹ Den amerikanske *Morill Act* fra 1862 påbød sågar universiteterne at engagere sig i udviklingen af

¹⁵ Sylvia Paletschek: „Zurück in die Zukunft. Universitätsreformen im 19. Jahrhundert“, i Wolfgang Jäger (red.): *Das Humboldt-Labor: Experimentieren mit den Grenzen der klassischen Universität*, Freiburg 2007, s. 12f.

¹⁶ Rüdiger vom Bruch: „Die Gründung der Berliner Universität“, i Rainer Christoph Schwinges (red.): *Humboldt international. Der Export des deutschen Universitätsmodells im 19. und 20. Jahrhundert*, Basel 2001.

¹⁷ Rainer Christoph Schwinges: „Der Export des deutschen Universitätsmodells. Eine Einführung“, Rüdiger vom Bruch: „Die Gründung der Berliner Universität“ og Sylvia Paletschek: „Verbreitete sich ein ‘Humboldtsches Modell’ an den deutschen Universitäten im 19. Jahrhundert?“, i Rainer Christoph Schwinges (red.): *Humboldt international...*, anf. værk.

¹⁸ Se f.eks. Michael Aaron Dennis: „Accounting for Research: New Histories of Corporate Laboratories and the Social History of American Science“, *Social Studies of Science*, 17: 3, 1987, s. 479-518.

¹⁹ Rachel Laudan: „Natural Alliance or Forced Marriage? Changing Relations between the Histories of Science and Technology“, i *Technology and Culture*, 36: 2, 1995, s. 17-30.

landbrug og landbrugsmaskiner til gengæld for den jord, de blev givet.²⁰ På samme tid i Preussen og det øvrige Tyskland var praksis på de naturvidenskabelige og medicinske fakulteter så erhvervsrettet, at fakulteternes forelæsningsale og laboratorier gik under betegnelsen „videnskabsfabrikker“.²¹ For de filosofiske fakulteters vedkommende indgik de i et forpligtende samarbejde med statslige institutioner om undervisningen for og eksaminationen af embedsmænd, bl.a. gymnasielærere og bogholdere.²² I den internationale, universitetshistoriske forskning er der enighed om, at de nationale, statslige myndigheder har stillet rammer og midler til rådighed for universiteterne, men ikke uden at blande sig i „sagens væsen“ (Humboldts udtryk).²³

Ej heller i København

Hvis vi vender os mod Københavns Universitet, kan vi konstatere, at Universitetet var et almindeligt led i det enevældige og senere det konstitutionelle monarkis statsapparat. Det havde ikke særstatus. Det havde *formelt* ingen selvstændighed, endsige selvstyre. Ifølge Jette K. Hellesen, Ole Tuxen, Niels Petersen og Hans Kryger Larsen gjaldt dette også *reelt*. De fire har afdækket Københavns Universitets institutionelle historie 1788-1936 i jubilæumsværket *Københavns Universitet 1479-1979*, som er en meget detaljerig præsentation og analyse af et omfangsrigt kildemateriale. Universitetet har ikke kunnet unddrage sig kongens og senere folkerepræsentationens „indgående“ kontrol og indblan-

²⁰ Nathan Rosenberg & Richard R. Nelson: „American universities and technical advance in industry“, *Research Policy*, 23: 3, 1994, 323-348.

²¹ Gert Schubring (red.): *‘Einsamkeit und Freiheit’ neu besichtigt. Universitätsreform und Disziplinbildung in Preussen als Modell für Wissenschaftspolitik im Europa des 19. Jahrhunderts*, Stuttgart 1991 og Harold Perkin: „The Historical Perspective“, i Burton R. Clark (red.): *Perspectives on Higher Education. Eight Disciplinary and Comparative Views*, Berkeley 1984.

²² Se f.eks. Fritz K. Ringer: *The Decline of the German Mandarins. The German Academic Community 1890-1933*, Cambridge 1969.

²³ Se også f.eks. Mitchell G. Ash: *Mythos Humboldt: Vergangenheit und Zukunft der deutschen Universitäten*, Wien 1999, Heinz-Elmar Tenorth: „Mythos Humboldt – eine Notiz zu Funktion und Geltung der großen Erzählung über die Tradition der deutschen Universität“, i Carolin Behrmann m.fl. (red.): *Intuition und Institution. Kursbuch Horst Bredekamp*, Berlin 2012, Sylvia Paletschek: „Der Erfindung der Humboldtschen Universität. Die Konstruktion der deutschen Universitätsidee in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts“, *Historische Anthropologie*, 10, 2002, s. 183-205, Walter Rüegg: „Vorwort“, i Walter Rüegg (red.): *Geschichte der Universität in Europa, Band III. Vom 19. Jahrhundert zum Zweiten Weltkrieg 1800-1945*, München 2004 og Charles McClelland: „Modern German Universities and Their Historians since the Fall of the Wall“, *Journal of Modern History*, 77:1, 2005, s. 138-159.

ding, skriver de.²⁴ Det skyldes bl.a., at universitetet har været finansieret af statskassen. Indtil grundlovens ikrafttræden udmøntedes finansieringen som særlige indtægtskilder, universitetet var blevet tildelt af kongen, først og fremmest i form af gods, men også i form af forretningsprivilegier og pengegaver. Derefter var finansieringen et almindeligt finanslovsanliggende.²⁵

I overensstemmelse med den enevældige statsret var kongen universitetets øverste myndighed. Til forskellige tider udøvede forskellige organer og enkeltpersoner kongens tilsyn med universitetet, og fra 1805 lå denne opgave hos Direktion for Universitetet og de lærde Skoler.²⁶ Direktionen var af kongen pålagt den pligt at våge over, at universitetet udførte sine pligter. F.eks. „at de til ethvert Fag henhørende Kundskaber ikke alene foredrages theoretisk, men at der tillige sørges for Leilighed og Tilskyndelse til at anvende praktisk, hvad der theoretisk er lært, saa den vordende Religionslærer og civile Embedsmand, lige saa lidet som den praktiske Læge, savner Anledning og Hjælpe-midler til at forberede sig ved passende Øvelser til sin tilkommende Bestemmelse“.²⁷ Direktionens instrukser indeholdt mål for universitetets undervisning, eksamener, videnskabelige virksomhed og stipendier og var ifølge Niels Petersen: „En stærk understregning af universitetets rolle som forvaltningshøjskole“.²⁸ På linje med Petersen anvender Hellesen og Tuxen betegnelserne „i høj grad en præsteskole“ og „enevældens loyale tjener“.²⁹ Ved siden af direktionens instrukser var universitetet underlagt et virvar af kongelige forordninger og resolutioner, for de enevældige konger var aktive regeringschefer, der blandede sig i både store og små universitære sager.³⁰ Kultusministeriets overtta-

²⁴ Leif Grane & Kai Hørby (red.): *Københavns Universitet 1479-1979 bd. II. Almindelig Historie 1788-1936*, København 1993, se bl.a. s. 42, 62, 67, 82, 273, 274f., 296f., 363, 367, 375, 377 og 383.

²⁵ Se f.eks. Jørgen Holmgaard: „Universitetet 1814-1901“, i Tim Knudsen (red.): *Dansk Forvaltningshistorie (1)*, København 2000, s. 812 og Pelle Oliver Larsen: *Professoratet: Videnskabelige magtkampe i Det Filosofiske Fakultet 1870-1920*, Aarhus 2010, s. 171ff.

²⁶ Leif Grane & Kai Hørby (red.): *Københavns Universitet 1479-1979...*, anf. værk, s. 31ff.

²⁷ Instruktion af 13.9.1805 for den kgl. Direktion for Universitetet og de lærde Skoler. Citatet er fra Leif Grane og Kai Hørby (red.): *Københavns Universitet...*, anf. værk, s. 274.

²⁸ Leif Grane og Kai Hørby (red.): *Københavns Universitet...*, anf. værk, s. 274.

²⁹ Smst., hhv. s. 11 og 27.

³⁰ Smst., s. 275. Se også Claus M. Jørgensen: *Humanistisk videnskab og dannelse i Danmark i det 19. århundrede I-II: Reform, nationalisering, professionalisering*, Aarhus 2000, s. 160ff.

gelse af direktionens opgaver i 1848 ændrede ikke stort ved de førkonstitutionelle styrelsesforhold.³¹

Indtil 1850 havde Københavns Universitet de senmiddelalderlige universiteters sædvanlige fire fakulteter: Det teologiske, det juridiske, det medicinske og det filosofiske fakultet, her oplistet i en rækkefølge, der spejler deres dengang forskellige status. Det filosofiske var det største, men det laveste, underordnet de øvrige. Indtil vedtagelsen af en ny fundats i 1788 var Det Filosofiske Fakultet en forskole til de højere fakulteter. Med 1788-fundatsen og vedtagelsen af en embedseksamen for latinskolernes lærere fik fakultetet sin første selvstændige funktion. I 1850 blev universitetets femte fakultet, det matematisk-naturvidenskabelige, udskilt fra det filosofiske fakultet.³²

Siden middelalderen havde det teologiske fakultet af mange grunde haft en ubestridt forrang. I årtierne efter 1800 kom teologerne imidlertid under pres fra de øvrige videnskabers forskningsresultater. I samme periode voksede det juridiske fakultets anseelse, efterhånden som ønsket om en professionalisering og centralisering af statsforvaltningen tiltog. Det medicinske fakultet havde længe et tvivlsomt omdømme. Det kirurgiske håndværk med dets snævre slægtsskab med barberere, herunder feltskærere, der gjorde tjeneste som kirurger i militæret, var ganske vist adskilt fra medicinen indtil 1842, men først fra midten af 1800-tallet, forstærket af indtrykket fra koleraepidemien i 1853, skete et skift fra den førvidenskabelige helbredelseskunst til en lægevidenskab funderet på naturvidenskabelig grundforskning og statistik.³³

I overensstemmelse med 1788-fundatsen tilbød universitetet uddannelser, som ledte til bestemt afgrænsede erhvervsfunktioner.³⁴ De fire, senere fem fakulteter, uddannede til væsensforskellige embeder i forvaltning, skole, kirke og justits- og sundhedsvæsenet. Hvad angår fa-

³¹ Leif Grane og Kai Hørby (red.): *Københavns Universitet...*, anf. værk, s. 287ff. og Claus M. Jørgensen: *Humanistisk videnskab...*, anf. værk, s. 522 ff.

³² Se f.eks. Pelle Oliver Larsen: „Forskningsuniversitetets gennembrud: Københavns Universitet med særlig henblik på Det Filosofiske Fakultet i slutningen af det 19. århundrede“, *Uddannelseshistorie*, 49, 2015, årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie og Peter C. Kjærgaard: „Naturvidenskaben styrkes“, i Peter C. Kjærgaard (red.): *Lys over Landet 1850-1920. Dansk Naturvidenskabs Historie* (3), Aarhus 2006.

³³ Se f.eks. Morten A. Skydsgaard: „Medicin“, i Peter C. Kjærgaard (red.): *Lys over Landet* og Jørgen Holmgaard: „Universitetet 1814-1901“, i Tim Knudsen (red.): *Dansk Forvaltningshistorie*, s. 821ff.

³⁴ Ole B. Thomsen: *Embedsstudiernes universitet: En undersøgelse af Københavns universitets fundats af 1788 som grundlag for vores nuværende studiestruktur*, København 1975, s. 17.

kulteternes forskningsvirksomhed, gjaldt det for dem alle, at egentlig forskning i betydningen søgen efter original, ny viden ikke var et krav. Længe arbejdede man med det gamle lærdomsbegreb. Universitetets lærere skulle fremlægge og diskutere et fags litteratur og teorier.³⁵

Målt på videnskabsinterne parametre var universitetets fakulteter forskellige. Lighederne imellem tilrettelæggelsen af universitetets respektive studier har imidlertid været så store, at det er rimeligt at tale om universitetets studiestruktur i ental.³⁶ I perioden 1788-1936 og i takt med udviklingen i det øvrige embedsværk reformeredes og standardiseredes universitetets indre og ydre forvaltning. Den statslige interesse for universitetets samfundsnytte var imidlertid uændret.

Afviklingstesens nøgleord er „autonomi“ over for politisk styring. Når universitetsforskningen skal illustrere truslen mod universiteterne, peges der på tilvæksten i egentlige universitetspolitikker, men spørger man historikerne, er der nærmere tale om en formalisering end en intensivering af den politiske styring.

Autonomi er i sagens natur et gradsspørgsmål. Humboldtliggende autonomiprincipper har rigtignok været praktiseret visse steder og i et vist omfang, deriblandt på Københavns Universitet, men et kig i universitetshistoriske forskningsresultater kan skærpe opmærksomheden på et forhold, der ellers kunne have syntes selvfølgelig, nemlig hvad et universitet *er*.

Genbesøget i universitetshistorien behøver ikke have den konsekvens, at den entreprenørielle universitetsmodel erstatter humboldtmodellen som definitionen på det, der gør universiteterne til universiteter. Der findes en hel del fornuftige begrundelser for, at universiteterne bør forvaltes efter Humboldts autonomiprincip, blot kan begrundelsen dårligt være, at det er der tradition for.

I det følgende fremlægges undersøgelsen af, hvordan deltagerne i den offentlige debat i Danmark i perioden 1993-2014 begrundet, at politisk styring er eller ikke er overensstemmende med universiteternes funktion. På tværs af emnerne i debatten kan der udskilles to positioner: en indblandingsposition og en ikke-indblandingsposition. Igennem den 21-årige periode debatteredes edb-strategier, ugidelige studerende, ansættelsesprocedurer og meget mere, men det er spørgsmålet om graden af ikke-videnskabelig indblanding i det videnskabelige arbejde, som debattørerne vedvarende kredser om.

³⁵ Se f.eks. Claus M. Jørgensen: „Humboldt in Copenhagen: Discipline Formation in the Humanities at the University of Copenhagen in the Nineteenth Century“, i Rens Bod m.fl. (red.): *The Making of the Humanities Volume II: From Early Modern to Modern Disciplines*, Amsterdam 2012, s. 378f.

³⁶ Ole B. Thomsen: *Embedsstudiernes universitet*, s. 16.

Humboldt i universitetsdebatten

Den forestående analyse anskueliggør, hvordan debattørerne i den danske universitetsdebat 1993-2014 bruger antagelsen om Humboldtmodellens udbredelse til at underbygge anbefalinger til eller advarsler imod politisk styring af universiteterne. Med andre ord: Hvordan debattørerne, med historiske antagelser, identificerer et problem og definerer dets løsning på en måde, der udelukker andre argumenter.³⁷

Men hvordan ser Humboldt ud i debattørernes indlæg i universitetsdebatten? De følgende uddrag kan give et indtryk:

[...] den humboldtske universitetsmodel [...] skulle vise sig levedygtig helt til 2003.³⁸

Det klassisk tyske og dyre Humboldt-universitet, [...] blev (i 1980'erne) omdannet til et tidssvarende masseuniversitet.³⁹

[...] en moderne udgave af den humboldtske universitetstradition.⁴⁰

Påstanden om det humboldtske universitets død, som universitetsledere gentager som et mantra, skygger for en bredere forståelse af de oplagte muligheder.⁴¹

Således tegner der sig en situation, hvor det humboldtske universitetsideal [...] er udsat for massivt pres.⁴²

³⁷ Herved lægger jeg mig metodisk bl.a. op ad Quentin Skinner i „Meaning and Understanding in the History of Ideas“, *History and Theory*, 8: 1, 1969, s. 3-53 og *The Return of Grand Theory in the Human Sciences*, Cambridge 1997, samt Quentin Skinner og Christopher Ricks: „Up for Interpretation or What Is This Thing that Hearsay Is Not?“, *Literary Imagination*, 14: 2, 2012, s. 125-142. Desuden vil jeg fremhæve Else Hansens arbejder, bl.a. „Hvordan bruges universitetshistorie?“, *Uddannelseshistorie*, 43, 2009, årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie.

³⁸ Hans Vammen: „Danmark har ikke et universitet“, *Weekendavisen* (12.8.2005).

³⁹ Hans Hauge: „Universitet i ruiner“, *Weekendavisen* (10.1.1997).

⁴⁰ Brian Degn Mårtensson & Thomas Aastrup Rømer: „Ved Morten Østergaard, hvad videnskab er?“, *Berlingske* (1.1.2014).

⁴¹ Claus Emmeche: „Forskningen konsulentgøres“, *Politiken* (30.1.2010).

⁴² Torben K. Nielsen: „At forske og at undervise“, *Berlingske Tidende* (27.4.1998).

Det radikale brud med Humboldts tanker, som sker i øjeblikket, har andre årsager.⁴³

Antagelsen, at universitetet oprindeligt har haft en status som uafhængigt af politiske interesser, står næsten uimodsagt.

De direkte henvisninger til Humboldt kan illustreres med eksempler. 24. maj 1998 bragte *Berlingske Tidendes* jobtillæg en artikel af universitetsdirektør Peter Plenge. Plenge havde de historiske briller på. Allerede overskriften „Universiteternes nye rolle“ (min kursivering) varslede, at han ville redegøre for en forandring. Om det danske universitets „traditionelle rolle [...] der normalt (knyttes) til den universitetsmodel, som blev skabt af Wilhelm von Humboldt“, skrev Plenge:

Forskningen betragtes som et mål i sig selv og skal ikke være forpligtet af hensyn til politiske eller kommercielle interesser eller andre kortsigtede nyttehensyn.⁴⁴

Forandringen består deri, at sådan forholder det sig ikke længere.

Lektor Søren Mørch er et andet eksempel, hvor de humboldske antagelser tydeligt kommer til udtryk. Det var *Weekendavisens* kultursektion, der 17. august 2001 bragte en kommentar af Mørch. Det er universiteternes stedmoderlige behandling af undervisningen, som var Mørchs anliggende, men det, der her skal trækkes frem, er hans universitetshistoriske redegørelse. Om Københavns Universitet i 1800-tallet skrev Mørch: „Der var ikke noget andet mål for forskningen end fordybelsen i sig selv – den var fri!“ Og han uddyber: „Universitetet lagde samtidig stor vægt på, at de praktiske færdigheder, der var nødvendige for at kunne bestride embederne eller udføre de betroede hverv, ikke vedkom det.“⁴⁵ Det er retvisende, at adskillige universitære aktører fra 1800-tallet „lagde vægt på“, at praktiske færdigheder ikke vedkom universitetet. Deres anledning til at forfægte standpunktet var imidlertid netop, at universitetet *var* forpligtet på „kortsigtede nyttehensyn“, og at der *var* krav om „praktiske færdigheder“. Plenges og Mørchs antagelse om universitetets oprindelige autonomi er imidlertid ikke til at tage fejl af. Lad mig med et tredje eksempel udfolde, hvordan denne universitetshistoriske antagelse harr en vigtig funktion i et argument.

Dagbladet *Politiken* bragte 2. september 2014 en kronik af institut-

⁴³ Lasse Horne Kjældgaard: „Hvad var ideen med universitetet egentlig?“, *Politiken* (5.1.2008).

⁴⁴ „Universiteternes nye rolle“, *Berlingske Tidende* (24.5.1998).

⁴⁵ „Universitetsundervisning – en gift ungarl?“, *Weekendavisen* (17.8.2001).

leder Lars Bo Kaspersen fra CBS. Anledningen er disse års effektiviseringer på universiteterne, skriver han. Kronikkens indledende ord lyder: „I vor tid er de danske universiteter [...]“. Hermed slår Kaspersen sin historiske vinkling an. Efter indledende at have redegjort for Folketingets opfattelse af universiteternes funktion vender han sig mod historien. Hovedandelen af universiteternes oprindelige funktion er blevet opgivet, skriver han. Ét forhold må dog genskabes i det omfang, det er gået tabt, nemlig universiteternes historiske „særstatus“. „(O)prindeligt“, skriver Kaspersen, har „universitetet haft en status som uafhængig af statens og markedets interesser“. Den påstand udfolder han over fire afsnit og benytter den derefter som springbræt til fordringen „at genetablere universitetet som en civilsamfundsinstitution, hvor universitetet befinder sig som en institution mellem stat og borger“.⁴⁶

Idet Kaspersen bruger begrebet „genetablere“, indtræffer en midlertidig objektivisering af universitetshistorien. Udtrykket „genetablere“ lukker universitetshistorien af for konkurrerende betydninger, og knyttet sammen med „civilsamfundsinstitution“ baner det vej for Kaspersens løsning på universiteternes problem. „Civilsamfundsinstitution“ har i Kaspersens argument den effekt, at det afvæbner den sag, han skriver sig op imod, nemlig „statens“ fordring på, at universiteternes rentabilitet skal øges. Ifølge Kaspersen forlanger staten, at universiteterne skal være til nytte for hele samfundet modsat alene for medarbejdere og studerende. Ved at beskrive universitetet som „en institution mellem stat og borger“ eller, som han formulerer det i sætningen efter, som institutioner, der traditionelt „skulle tjene til at beskytte borgeren mod staten“,⁴⁷ mistænkeliggør han statens position i debatten om universiteternes relevans. Med beskrivelsen fremstår det selvfølgelig, at statens egeninteresse er at beherske universiteterne. Det ses i Kaspersens kronik, hvordan antagelsen om universiteternes oprindelige uafhængighed udfylder en bærende funktion i et argument om universiteternes position år 2014: De universitetshistoriske antagelser er belægget i Kaspersens fremstilling.

Antagelsen om universiteternes oprindelige uafhængighed formuleres oftest mere indirekte, end det er tilfældet hos Plenge, Mørch og Kaspersen. Det gør imidlertid ikke antagelsens funktion mindre bærende, hvilket kan eksemplificeres med to artikler: én fra 1996 og én fra 2011.

Weekendavisen-journalist Niklas S. Hessel har i avisens uge 32-udgave 2011 en artikel i 1. sektion, der indledes med følgende manchete:

⁴⁶ „Indfør betaling for videregående uddannelser“, *Politiken* (2.9.2014).

⁴⁷ Smst.

„Har det seneste årtis universitetspolitiske fokus på erhvervsduelighed ofret fagligheden undervejs?“ Hessels brødtekst indledes således:

I disse dage strømmer nye studerende ind på de humanistiske universitetsuddannelser [...] men noget har ændret sig. Studiele-
dere og undervisere ved, at deres bundne opgave er at uddanne
til arbejdsmarkedet, kun sekundært at danne de unge fagligt og
personligt.⁴⁸

Selvom der ved første øjekast ikke er tale om en henvisning til univer-
sitetshistorien, gives der alligevel udtryk for en forandring fra en ikke
nærmere defineret fortid til nu (2011), og at forandringen ligger i, at
universitetet nu, modsat førhen, forventes at tjene politiske interesser.
Antagelsen om universiteternes tidligere uafhængighed formuleres
subtelt: men ikke desto mindre markerer den præmissen for artiklen
og er derfor ikke mindre bærende, end det sås hos Lars Bo Kaspersen.

Mit andet eksempel er en *Berlingske*-artikel fra december 1996, der
indledes således:

Spark dørene til universiteternes tyste laboratorier ind, og lad vir-
kelighedens stride vinde ruske op i den indelukkede atmosfære.⁴⁹

Miriam Katz, journalisten bag artiklen, formulerer heller ikke univer-
sitetshistoriske antagelser. Alligevel bekræfter hun på sin egen måde
antagelsen om universitetet som en institution uafhængig af „virkelig-
heden“, for at bruge Katz' egen betegnelse. Figuren „tyste laboratorier“
over for „virkelighedens stride vinde“ korrelerer med forestillingen
om det humboldtske. Et afsnit senere bringer Katz følgende udtalelse:

Vi er vant til, at viden er noget, vi finder i bibliotekerne og noget
vi kan lære folk i laboratorierne. Men viden har fået andre for-
mer og findes i langt højere grad uden for universiteterne.⁵⁰

Selvom det ikke siges direkte, forstår vi, at „(v)i er vant til“, at universi-
tetet er en institution, hvis praksis ikke er koblet til statens og marke-
dets aktiviteter. Det interessante er her ikke, om Katz har gjort sig tan-
ker om universitetshistorien endsige Humboldt. Det interessante er,

⁴⁸ „Det entreprenørielle universitet“, *Weekendavisen* (2.9.2011).

⁴⁹ „Forskere skal lære virkeligheden at kende“, *Berlingske Tidende*
(17.12.1996).

⁵⁰ Smst.

hvordan hun med sin vinkel er med til at bekræfte en antagelse om universiteternes tidligere – og ifølge Katz (evt. delvis) fortsatte – afskærmede position.

Det er ikke mindst i kraft af udtalte argumenter som Hessels og Katz', at forestillingen om det danske humboldtuniversitet bliver væsentlig. I debatten findes mange ordrige sammenligninger imellem nutidens og fortidens universitet som Plenges, Mørchs og Kaspersens, men der findes rigtig mange korte beskrivelser og utydelige slutninger som Hessels og Katz'. Just i de tilfælde, hvor fremstillingen af universiteterne og deres historie ikke udfoldes, men blot indgår som et lille led i en argumentation, træder forestillingen særligt selvfølgeligt frem. Forestillingen er dog ikke mindre nødvendig for argumentationen, blot fordi den kun lige antydes. For eksempel er vinklen i Katz' artikel – under den for denne pointe sigende overskrift „Forskere skal lære virkeligheden at kende“⁵¹ – alene meningsfuld, fordi hun antager, at universiteternes forskere ikke kender til virkeligheden. Antagelsen er derved lige så bestemmende, som den er i Lars Bo Kaspersens udfoldede udgave af samme.

Sympati og afstandtagen

Forestillingen om humboldtuniversitet kan således reproduceres eksplícit eller indirekte, men kan også sorteres efter et andet kriterium, nemlig efter sympati eller afstandtagen.

I tilfældet Peter Plenge, Søren Mørch og Lars Bo Kaspersen er sympatien for humboldtuniversitet ikke til at tage fejl af. Det gælder også for Niklas S. Hessel. Miriam Katz' beskrivelse er neutralt hældende til afstandtagen. „Tyste laboratorier“ henholdsvis „virkelighedens stride vinde“ giver indtrykket af universitetet som dels beskyttet, dels bedaget. Afstandtagen til humboldtuniversitetet kan imidlertid også fremstå klart, selvom den blot udtrykkes i en enkel sætning.

I januar 2002 kunne man i *Weekendavisen* læse en længere udredning om, hvordan man burde rette op på danskernes manglende forståelse for universiteternes relevans. Udredningen var videnskabsminister Helge Sanders, og han begynder som følger: „Først og fremmest skal den traditionelle lukkethed elimineres“.⁵² Sander tager afstand fra det uafhængige universitet, men bekræfter, at det har været og (evt. delvist) fortsat er en kendsgerning. I en anden udtalelse, også til *Weekendavisen*, findes samme figur:

⁵¹ Smst.

⁵² „Sesam luk dig op“, *Weekendavisen* (25.1.2002).

Et andet sted i systemet, hvor der er grund til at rette ind efter realiteterne, er på universiteterne [...]. Også her må man rive mure ned.⁵³

Metaforen med muren omkring universiteterne ses i mange indlæg. Et tredje eksempel, på hvordan der i debatten udtrykkes kritik af universiteternes forestillede tidligere uafhængighed, kunne være Jens Rostrup-Nielsen, direktør i Haldor Topsøe A/S. I en kronik i dagbladet *Politiken* vinteren 2009 kommenterer Rostrup-Nielsen på en diskussion om erhvervslivets indflydelse på universiteternes forskning:

Bekymrede forskere siger nu, at de vil have fred til at koncentrere sig om det basale: den frie grundforskning. Varsler det en ny lukkethed? Det ville være trist.⁵⁴

10. marts 2008 bragte *Politikens* debatsektion en kronik af professor Torben Bager. Emnet er universitetsdebatten, som Bager mener går i ring:

Universitetsforskere længes efter svundne tider, hvor regeringen sendte en årlig blankocheck til universiteterne, hvor den enkelte forsker kunne forske frit.⁵⁵

Beskrivelsen af det uafhængige universitet er nærmest leksikal. Den er afsæt for Bagers hovedargument, som kommer lidt længere nede i teksten:

Send mere slik!, råber mange forskere til Christiansborg, samtidig med at de kræver total uafhængighed og mindst mulig kobling til de mange videnscentre i virksomheder, tænketanke o.l., der i dagens vidensamfund befinder sig uden for universiteterne. Hvor naiv har man lov at være?⁵⁶

Bager sætter universitetspolitikken til debat, men ikke universitetshistorien. I kronikken gentager han „Humboldt“ 13 gange. For eksempel: „Jeg står ikke alene med det synspunkt, at det Humboldtske universitet kan og bør videreudvikles“.⁵⁷ Han står heller ikke alene med

⁵³ „En succeshistorie“, *Weekendavisen* (8.6.2001).

⁵⁴ „Skal forskningen nytte?“, *Politiken* (5.2.2009).

⁵⁵ „Universitetsdebattens ulidelige lethed“, *Politiken* (10.3.2008).

⁵⁶ Smst.

⁵⁷ Smst.

det synspunkt, at det humboldtske universitet har fungeret i Danmark. Ifølge Bager og øvrige indblandingstilhængere fungerer det fortsat.

De værdiladede beskrivelser af „Humboldt“ kan kvalificeres ved at sammenholde Bagers kronik med den ovenfor citerede artikel af Niklas S. Hessel, som *Weekendavisens* 1. sektion bragte i anledning af studiestarten 2011. Hessels to indledende sætninger lød:

I disse dage strømmer nye studerende ind på de humanistiske universitetsuddannelser [...] men noget har ændret sig. Studielevere og undervisere ved, at deres bundne opgave er at uddanne til arbejdsmarkedet, kun sekundært at danne de unge fagligt og personligt.

Derefter slår Hessel sin vinkel på emnet fast:

Og blandt de studerende er der sandsynligvis længere mellem 'fordyberne', der med Platons samlede i rygsækken og frygtløs ligegyldighed over for erhvervslivets luner går om bord i Vestens kulturhistorie.⁵⁸

Hessel formulerer hermed en modsætning mellem det omskiftelige, „erhvervslivets luner“, og det uforanderlige, repræsenteret ved „Platons samlede“. Som han skriver det, kan „erhvervslivets luner“ knyttes til begrebet omskiftelig, men også til mere værdiladede begreber som indholdsløs eller profan. Betydningen af „luner“ etableres, idet de bliver antonym til „frygtløs ligegyldighed“. I Hessels artikel betyder „lune“ ikke det værdineutrale „sindsstemning“ eller „humør“, men „pludselig og tilsyneladende tilfældig indskydelse, ofte til gene for omgivelserne“⁵⁹ – her med *Den Danske Ordbogs* formulering.

Bager stempler Hessels fremstilling af erhvervslivet som patetisk. Bagers modstykke til erhvervslivets luner er „de mange videnscentre i virksomheder, tænketanke o.l., der i dagens vidensamfund befinder sig uden for universiteterne“. Hans beskrivelse af videnscentrene sker med formuleringen „dagens vidensamfund“, her med min kursivering. Fordi „dagens“ sættes i modsætning til „svundne tider“ og til hans ironisering over universitetsfolket, som råber „send mere slik!“, står det klart, at han ser videnscentrene uden for universiteterne som tidssvarende, formålstjenlige og illusionsløse. Trods Bagers afstandtagen til, hvad han også selv betegner som det humboldtske universitet, bekræfter han antagelsen om, at universitetet førhen modtog „en årlig blan-

⁵⁸ „Det entreprenørielle universitet“, *Weekendavisen* (2.9.2011).

⁵⁹ Den Danske Ordbog: „lune“ fra *ordnet.dk* (4.5.2017).

kocheck“, som han selv formulerer det, og derudover var „frit“, også hans eget udtryk.

Forestillingen om det autonome universitet som det oprindelige universitet kommer enklest, men også klarest til udtryk i de mange tilfælde, hvor deltagere i den offentlige debat om universiteter udråber det nye universitet eller lægger universitetet i graven. Begge dele sker med henvisning til, at universitetet ikke længere er eller snart ikke vil være et humboldtuniversitet. Udvalgte og typiske overskrifter er: „Nye tider på universiteterne“⁶⁰ og „Det nye universitet“⁶¹ samt „Danmark har ikke et universitet“⁶² og „Svanesang: Farvel universitet“.⁶³

Konkluderende betragtninger

Den humboldtske myte er blevet så stabil, at man i dag anvender den normativt uden at skele til detaljer og paradokser. Humboldt er blevet en traditionskølle, som man ved passende lejlighed kan slå især den politiske verden i hovedet med.⁶⁴

Udtalelsen er Heinz-Elmar Tenorths, professor i historisk pædagogik og universitetshistorie på selveste Humboldt-Universität i Berlin. I Tenorths redegørelse til det danske *Magisterbladet* er det det videnskabelige samfund, som slår politikere og alle andre i hovedet med Humboldtkøllen. Som redegjort for indledningsvis er det også sådan, det forholder sig i forskningslitteraturen vedrørende danske universitetsforhold.

Analysen af den danske offentlige universitetsdebat demonstrerer imidlertid, at deltagerne i debatten bruger Humboldtkøllen til *både* at begrunde forslag om mindre og mere politisk styring. Inden for såvel indblandings- som ikke-indblandingspositionen kritiserer debattørerne den aktuelle universitetsforvaltning, men mens indblandingsstilhængerne kritiserer forvaltningen for i for høj grad at være overensstemmende med Humboldts autonomiprincip, kritiserer ikke-indblandingsstilhængerne, at princippet tilsidesættes. Fra indblandingspositio-

⁶⁰ „Nye tider på universiteterne“, *Politiken* (27.7.1994).

⁶¹ „Det nye universitet“, *Berlingske* (13.5.2002). Se også „Universiteternes nye rolle“, *Berlingske Tidende* (24.5.1998) og „Nye krav til universiteter kan blive dyre“, *Berlingske* (25.4.1994).

⁶² „Danmark har ikke et universitet“, *Weekendavisen* (12.8.2005).

⁶³ „Svanesang: Farvel universitet“, *Politiken* (14.10.2011). Se også „Farvel til universitetet“, *Politiken* (29.4.2006) og „Universitet i ruiner“, *Weekendavisen* (10.1.1997).

⁶⁴ „Har vi brug for universitetet?“ i *Magisterbladet* (8.2.2013).

nen påtaler debattørerne universiteternes traditionelle lukkethed, og at de endnu ikke har revet murene ned og lært virkeligheden at kende. Tilhængerne af ikke-indblanding hævder behovet for at genetablere universitetet som en civilsamfundsinstitution, der kan beskytte borgeren mod staten. Begge opfattelser beror på antagelsen om universiteternes oprindelige „lukkethed“ eller „frihed“, og det er på den måde, universitetshistorien gennemgribende præger den offentlige debat om universiteternes aktuelle situation.

Analysen af den historiebrug, som universitetshistorie er genstand for i den offentlige debat, sætter perspektiv på uenigheden debattørerne imellem. Perspektivet kan betegnes en bevidst fremmedgørende manøvre, der ved at stille spørgsmål til det umiddelbart selvfølgelige virker befordrende for at få øje på nye aspekter af debattens genstand, universitetet, og vurdere universitetsdebattens argumenter *for* henholdsvis *imod* politisk styring mere fordomsfrit.

SUMMARY

Humboldt and the Public Debate on Universities

This article takes as its point of departure the observation that scientifically unsubstantiated claims about a tradition of university autonomy play a decisive role in the field of research into university affairs. This presumed „Humboldt tradition“ is used to define what makes a university a university and – on the basis of this premise – to criticize current government interference in university affairs.

Historical research cannot verify that autonomy has been a governing principle in university politics in Western societies, including Denmark. On this background, the article examines how government interference in university affairs is appraised in the public debate in Denmark. The analysis covers the period from 1993, when the Danish Ministry of Research was founded, marking the beginning of what would become a period of apparent intensification in legislation, regulations and administrative reforms on universities, through 2014.

While it quickly becomes evident that public debaters share the (unsubstantiated) idea of a tradition of university autonomy, this presumed tradition is invoked with contradictory intentions: one party uses historical precedent to criticise government interference, while the other uses it to justify increasing government interference.